

РОЗДІЛ I. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.132.1

ФІЛОСОФСЬКИЙ РІВЕНЬ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., доцент

*Класичний приватний університет, вул. Жуковського 70-б, м. Запоріжжя, Україна
ipivs@mail.ru*

У статті аналізується філософський рівень методології дослідження правосвідомості. Визначаються можливості повного та всебічного дослідження правової свідомості молоді за допомогою законів і категорій діалектики, а також законів формальної логіки й логічних методів. Зроблено висновок, що загальнофілософські методи (діалектичний і логічний) мають вирішальне значення для дослідження правосвідомості молоді.

Ключові слова: правова свідомість, молодь, методологія, загальнофілософські методи, діалектика, метафізика, формальна логіка.

ФИЛОСОФСКИЙ УРОВЕНЬ МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРАВОСОЗНАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Ермоленко Д.А.

*Классический приватный университет, ул. Жуковского 70-б, г. Запорожье, Украина
ipivs@mail.ru*

В статье анализируется философский уровень методологии исследования правосознания. Определяются возможности полного и всестороннего исследования правового сознания молодежи с помощью законов и категорий диалектики, а также законов формальной логики и логических методов. Делается вывод, что общеправовые методы (диалектический и логический) имеют решающее значение для исследования правового сознания молодежи.

Ключевые слова: правовое сознание, молодежь, методология, общеправовые методы, диалектика, метафизика, формальная логика.

LEVEL OF PHILOSOPHICAL RESEARCH METHODOLOGY LEGAL CONSCIOUSNESS OF YOUTH

Yermolenko D.O.

*Classic private university, str. Zhukovsky, 70-b, Zaporizhzhya, Ukraine
ipivs@mail.ru*

The article analyzes the level of philosophical research methodology justice.

Among the methods that make up the instrumental level of legal consciousness of youth research methodology highest place is occupied philosophical methods. The method that allows you to more fully reveal the inner meaning of social relations that are constantly changing (moving developing countries), is dialectical.

This dialectic enables complete and fully investigate youth justice. This dialectic as a general method contributes to a system of knowledge about the most general laws of nature, society and thinking, makes it possible to capture the world in its entirety, define a place among the research problem, its relationship with them and so on. According to the requirements of dialectics, all legal phenomena, including the legal consciousness of young people, should be seen in the mutual relationship between themselves and public life, in their interaction and mutual influence.

Legal awareness of young people should learn not statics and dynamics, on the basis of the laws of dialectics as a gradual transition from quantitative change to qualitative radical transformation (entry of new legal young man knowledge and skills leads to qualitative changes in its sense of justice); unity and struggle of contradictions (justice, including selection criterion is a young man between the options of lawful or unlawful behavior, motivation of such behavior); negation (new knowledge and emotions of justice always deny young old, take their place, but just gradually become the old and newer denied).

At the same time describe the scientific results can be obtained only when used in this process, the rules of formal logic, since without its laws and methods of dialectics can not be productive. Using logical method in the study of justice youth justified such arguments: first, the meaning of justice youth is not formed randomly, but has organized, determined intellectual and spiritual nature plants; Secondly, young people have a sense of justice, sense of justice to

a specific structure; thirdly, formation of legal consciousness of youth depends on certain patterns and set all of its elements is necessary and sustainable.

It was concluded that the general philosophical methods (dialectical and logical) are crucial for the study of legal consciousness of youth.

Key words: legal consciousness, young, methodology, general philosophical methods, dialectic, metaphysics, formal logic.

Серед методів, що складають інструментальний рівень методології дослідження правосвідомості молоді, ключове місце посідають філософські методи. З огляду на різноманітність підходів щодо визначення змісту поняття «метод» зауважимо, що для філософських методів характерне широке розуміння їх змісту як цілісної системи способів пізнання, які реалізуються в певних філософських теоріях, ученнях, напрямках, системах тощо.

Методом, що дає змогу найбільш повно розкрити внутрішній зміст суспільних відносин, які постійно змінюються (рухаються, розвиваються), є *діалектичний*.

Проте останнім часом у науковій літературі пострадянського простору діалектика зазнає нищівної критики. Більшість сучасних дослідників намагаються приписати кризу вітчизняної правової системи саме діалектиці. Так, В.М. Сирих зазначає, що сліпе захоплення діалектико-матеріалістичним методом, яке спостерігалось у радянському правознавстві, його превалювання за одночасного невміння використовувати цей метод у конкретних дослідженнях перешкоджало зміцненню його авторитету й успішному розвитку правознавства [1, с. 144].

Крім того, діалектика як основа «наукового марксизму», на думку В.В. Клочкова, сприяла його перетворенню на «догматичну, авторитарну, консервативну систему». Головний парадокс діалектики в її сучасному вигляді, як зазначає дослідник, полягає в спробі раціонального пояснення завідомо ірраціональної поведінки індивіда без жодного врахування специфіки гуманітарного знання та особливостей сучасних пізнавальних процедур гуманітарних наук [2, с. 194].

Таке ставлення в наукових колах до діалектики часто призводить до того, що деякі дослідники проголошують філософською основою методології своєрідний «антипод» діалектики – *метафізику* (учення про граничні, позадосвідні принципи й засади буття знання культури [3, с. 181]). Причому така тенденція спостерігається й у дослідженнях правової свідомості. Так, Р.С. Байніязов підкреслює: «Саме метафізика (інакше кажучи – філософія світогляду) є фундаментальним підґрунтям філософії правосвідомості, найбільш загальним її виміром» [4, с. 25]. Метафізика правосвідомості, на думку вченого, виконує світоглядну та методологічну роль, досліджує підстави правового буття. Науковець наголошує: «Саме тут відбувається вивчення юридичного духу та правової ідеї у вигляді апріорно існуючих духовних феноменів» [4, с. 25].

Сама правосвідомість, на переконання Р.С. Байніязова, як і будь-який інший вид суспільної свідомості, характеризується «метафізичною природою», у якій помітні її надпозитивність, апріорність, неможливість лише емпіричним шляхом зрозуміти її іманентність. Учений зазначає: «Правосвідомість належить до сфери духу, її внутрішня «тканина» міститься в правовій думці, ідеї, почутті, енергії, духовності тощо, що потребує усвідомлення, споглядання, рефлексії, почуттєвого сприйняття, оцінок на метафізичному рівні. Метафізичний підхід (методологія) дає змогу об'ємніше та глибше «побачити» іманентну духовну сутність правосвідомості» [4, с. 26].

Однак, на нашу думку, саме діалектика дає можливість повно й усебічно дослідити правосвідомість молоді. Саме діалектика як загальний метод сприяє формуванню системи знань про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та мислення, дає можливість охопити світ у його цілісності, визначити місце цієї проблеми серед інших, її зв'язок із ними тощо. Відповідно до вимог діалектики всі правові явища, у тому числі й правова свідомість молоді, повинні розглядатись у взаємодії між собою та з громадським життям, їх взаємовпливах.

Правосвідомість молоді необхідно вивчати не в статиці, а в динаміці, на основі таких законів діалектики, як *перехід від поступових кількісних змін до докорінних якісних перетворень* (набуття молодою людиною нових правових знань і навичок приводить до якісної зміни її правосвідомості), *єдність і боротьба суперечностей* (правосвідомість, зокрема, є критерієм вибору молодою людиною між варіантами правомірної чи протиправної поведінки, мотивацією такої поведінки), *заперечення заперечення* (нові знання й емоції в правосвідомості молоді завжди заперечують старі, займають їх місце, проте поступово також перетворюються на старі й заперечуються більш новими).

Діалектика дає можливість виявити низку найважливіших закономірностей, що характеризують взаємозалежність і взаємодію правосвідомості молоді та інших явищ, а саме: взаємозв'язок правової свідомості й правового менталітету; вплив на правосвідомість молоді сукупності взаємодіючих внутрішніх (індивідуальні особливості кожної молодої людини) і зовнішніх (безпосередні умови життя, система навчання й виховання, засоби масової інформації тощо) факторів; взаємозв'язок правової свідомості та інших форм суспільної свідомості (моральної, політичної, естетичної, релігійної тощо); взаємозалежність і діалектичний взаємозв'язок правової ідеології та правової психології як структурних елементів правосвідомості молоді тощо.

Отже, діалектика – універсальне багатогранне явище, яке розглядається і як теорія пізнання, і як теорія розвитку. Як теорія пізнання діалектика сприяє вивченню теорії правосвідомості молоді з позиції руху, розвитку, розгляду всіх її елементів не ізольовано один від одного, а в їх взаємозв'язку, а отже, у взаємодії й суперечливості, з орієнтацією на конкретне, багатобічне вивчення об'єктивних процесів, пов'язаних із ними. Діалектика як загальна теорія розвитку дає змогу зрозуміти сутність правосвідомості молоді як об'єктивно існуючого суспільного явища, що перебуває в постійному русі, стані змін і розвитку, через свій категоріальний апарат, закони та принципи, сприяючи адекватному відображенню в мисленні їх діалектичних властивостей.

Водночас науково описувати отримані результати можна лише за умови використання в цьому процесі правил *формальної логіки*, оскільки без урахування її законів і методів діалектика не може бути продуктивною. Отже, основними загальнофілософськими методами дослідження правосвідомості молоді є *логічний* та *діалектичний*.

Дискусія про співвідношення діалектики й формальної логіки триває в науковій літературі вже більше ста років. Так, у світлі марксистського вчення про мислення формальна логіка є лише підходом до наукового викладу законів абстрактного відображення дійсності, вона ще не є наукою та має використовуватись як матеріал для опису явищ у «справді науковій» діалектиці.

На сьогодні існують також протилежні підходи до такого співвідношення. Так, О.В. Маркін вважає діалектику лише «одним зі станів» логіки. Штучне виділення діалектики зі складу логіки та надання їй статусу абсолютної теорії, що відбувалося в період радянського будівництва, на думку вченого, призвело до спотворення суті діалектики та настання несприятливих наслідків для багатьох галузей знання. Дослідник наголошує: «Діалектика – один зі станів логіки, які не мають жодних ієрархічних переваг один над одним. Кожному із цих станів відведено свою виняткову роль у логічному розгортанні знання, проте жоден із них не має переваги над іншим. Помилково розглядати діалектику як вищу фазу розвитку знання щодо логіки та відводити логіці роль примітивного керівництва буденними функціями нашої життєдіяльності» [5, с. 241].

На наше переконання, використання логічного методу під час дослідження правосвідомості молоді обґрунтовується такими положеннями: по-перше, зміст правосвідомості молоді формується не хаотично, а має організований, визначений інтелектуально-духовними установками характер; по-друге, правосвідомість молоді має специфічну для правосвідомості структуру; по-третє, формування правосвідомості молоді залежить від певних закономірностей, а сукупність усіх її елементів має необхідний і стійкий характер [6, с. 152].

Чи не найважливішу роль серед логічних методів у дослідженні правосвідомості молоді відіграє *аналіз*. За допомогою аналізу, мета якого полягає в пізнанні частин як елементів складного цілого, можливе вивчення структури правосвідомості молоді, окремих його складових (елементів, компонентів).

Водночас аналіз складових хоч і сприяє, проте не приводить до пізнання цілого. Ця мета досягається в результаті синтезування даних, отриманих раніше, на стадії аналізу. *Синтез* дає змогу поєднати в мисленні зв'язки й відносини, структурні компоненти досліджуваного явища, його загальні та одиничні властивості, отримати загальне уявлення про сутнісні ознаки й зміст поняття «правосвідомість молоді», про його функції та особливості формування.

Використання таких методів формальної логіки, як *індукція* (метод наукового пізнання, коли на підставі знання про окреме робиться висновок про загальне [7, с. 195]) і *дедукція* (метод пізнання, за допомогою якого на основі загального логічним шляхом із необхідністю виводиться нове знання про окреме [7, с. 195]), допомагає визначити структурно-логічну схему дослідження, що відображає шлях розгляду правосвідомості молоді від загального до особливого, від абстрактного до конкретного.

Серед логічних методів відзначимо також метод *абстрагування*, роль якого в теоретичному осмисленні правосвідомості молоді є надзвичайно важливою. Саме шляхом розумового відволікання від низки конкретних і специфічних властивостей та відносин правосвідомості молоді можливе виділення, вичленовування інших загальних ознак, властивостей, зв'язків, відносин, які формулюються в нових судженнях, гіпотезах, теоріях, моделях щодо правосвідомості молоді.

Не менш важливим для вирішення дослідницьких завдань є логічний метод *порівняння*, що передбачає зіставлення пізнавальних об'єктів із метою виявлення схожих рис або розбіжностей між ними. Порівняння, наприклад, дає змогу дослідити специфічні особливості правосвідомості молоді, які відрізняють її від правосвідомості інших соціально-демографічних груп населення (дітей, людей зрілого віку, літніх людей).

Таким чином, загальнофілософські методи (діалектичний і логічний) мають вирішальне значення для дослідження правосвідомості молоді. Можна цілком погодитись із П.М. Рабіновичем у тому, що філософські методи визначають саму стратегію дослідження, його загальну спрямованість, орієнтують на здобуття, відбір, накопичення цілком визначених у соціально-змістовному плані фактів, зрештою (напевно, і найголовніше), зумовлюють характер та зміст оцінювання (інтерпретації) отриманих результатів дослідження [8, с. 618].

ЛІТЕРАТУРА

1. Сырых В.М. Материалистическая диалектика как метод познания права и современность / В.М. Сырых // Современные методы исследования в правоведении / [под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько]. – Саратов : СЮИ МВД России, 2007. – С. 123-164.
2. Клочков В.В. Диалектика и методология современной науки теории государства и права / В.В. Клочков // Известия Южного федерального университета. – 2004. – № 8. – С. 191-199.
3. Современная западная философия : словарь / сост. В.С. Малахов, В. Филатов. – М. : Издательство политической литературы, 1991. – 414 с.
4. Байниязов Р.С. Правосознание и правовой менталитет в России : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Байниязов Рустам Сулейманович ; Сарат. юрид. ин-т МВД РФ. – Саратов, 2006. – 349 с.
5. Маркин А.В. Место и роль диалектики в методологии исследования права / А.В. Маркин // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – 2011. – № 2 (16). – С. 240-242.
6. Малахов В.П. Природа, содержание и логика правосознания : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Малахов Валерий Петрович ; Московская академия МВД РФ. – М., 2001. – 502 с.
7. Філософія : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С.П. Щерба, В.К. Щедрін, О.А. Заглада ; за заг. ред. С.П. Щерби. – К. : МАУП, 2004. – 216 с.
8. Рабінович П.М. Методологія юридичної науки / П.М. Рабінович // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1998. – Т. 3 : К-М. – С. 618-619.

REFERENCE

1. Syrykh, V.M. (2007), "Materialist dialectics as a method of knowledge of the rights and modernity", *Sovremennye metody issledovaniya v pravovedenii*, pp. 123-164.
2. Klochkov, V.V. (2004), "Dialectics and methodology of modern science theory of law", *Izvestiya yuzhnogo federal'nogo universiteta*, vol. 8, pp. 191-199.
3. Malakhov, V.S. and Filatov, V. (1991), *Sovremennaya zapadnaya filisofiya* [Modern Western Philosophy], Izdatelstvo politicheskoy literatury Moscow, Russia.
4. Bayniyazov, R.S. (2006), "Legal awareness and legal mentality in Russia", Dissertation for Doctor Sc. (Juridical), 12.00.01, Saratov Juridical Institute, Saratov, Russia.
5. Markin, A.V. (2011), "The place and role of the dialectic in the methodology of the study of law", *Vektor nauki tolyyatinskogo gosudarstvennogo universiteta*, vol. 2(16), pp. 240-242.
6. Malahov, V.P. (2001), "The nature, content and logic of legal consciousness", Dissertation for Doctor Sc. (Juridical), 12.00.01, Moscow Academy of the Russian Interior Ministry, Moscow, Russia.

7. Scherba, S.P., Shchedrin, V.K., Zablada, O.A. et al (2004), *Filosofiya* [Philosophy], MAUP, Kyiv, Ukraine.
8. Rabinovych, P.M. (1998), "The methodology juridical science", *Yurydychna entsyklopediya* [Juridical Encyclopedia], Kyiv, Ukraine, pp. 618-619.

УДК 347.965.825

ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ АДВОКАТСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ НА УКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ

Бакаянова Н.М., к.ю.н., доцент, адвокат

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
ул. Пионерская, 2, г. Одесса, Украина
777735@ukr.net*

Статья посвящена исследованию истории возникновения и развития адвокатского самоуправления на украинских землях со времен Киевской Руси до советского периода. В статье дана историко-правовая характеристика основных нормативно-правовых актов, регулировавших деятельность адвокатуры и становление адвокатского самоуправления.

Ключевые слова: адвокатура, история адвокатуры, адвокатское самоуправление, присяжный поверенный, адвокатская корпорация.

ІСТОРІЯ ВИНІКНЕННЯ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Бакаянова Н.М.

*Національний університет «Одеська юридична академія», вул. Піонерська, 2, м. Одеса, Україна
777735@ukr.net*

Статтю присвячено дослідженню історії виникнення й розвитку адвокатського самоврядування на українських землях із часів Київської Русі до радянського періоду. У статті надано історико-правову характеристику основних нормативно-правових актів, які регулювали адвокатську діяльність та становлення адвокатського самоврядування.

Ключові слова: адвокатура, історія адвокатури, адвокатське самоврядування, присяжний повірений, адвокатська корпорация.

HISTORY OF FORMATION OF ADVOCACY SELF-GOVERNMENT ON THE UKRAINIAN TERRITORIES

Bakaianova N.M.

*National university «Odessa academy of law», str. Pionerska, 2, Odessa, Ukraine
777735@ukr.net*

The article is devoted to formation and development of advocacy self-government on the territories of modern Ukraine since Kyivan Rus to the Soviet regime. The author on the basis of use of a historical and legal method analyzed a wide range of scientific literature and periodicals materials. In the article the features of each of stages are designated, the main organizational problems accompanying formation and development of advocacy profession are described.

The author examines the historical and legal characteristic of the main normative legal acts regulating activity of advocacy profession – Russkaya Pravda, Pskov Judicial Charter, Novgorod Judicial Charter, the Statutes of the Grand Duchy Lithuania (in particular, the Third Statute) and Code of Laws of 1743 "Laws by Which the Little Russian People Are Judged".

The advocacy self-government on the Ukrainian territories by the legislation of the Austro-Hungarian Empire, Poland and Rumania is investigated.

The article also considers the judicial reform of 20 November 1864 on the territory of the Ukrainian provinces of the Russian empire and its importance for the formation of Advocacy Self-government. One of the main tasks of judicial reform was the organization of the attorneys and its Self-government. Basing on the analysis there it should be recognized that the right of attorneys to independently resolve the issues of its organization and operation has been provided by Legal Statutes. The Councils of attorneys were formed in some Ukrainian provinces which were part of Russian Empire – Kharkiv and Odessa regions. The article contains generalizations and conclusions significant for the legal regulation of Advocacy Self-government of this historical period.